

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду од 28. марта 2016. године одређена је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **Душана Ракитића** под насловом **„Конкордат Краљевине Србије и пројекти конкордата Краљевине СХС и Краљевине Југославије – правноисторијски аспекти односа цркве и државе“**, у саставу: др Сима Аврамовић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, др Зоран Мирковић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, проф. др Предраг Пузовић, редовни професор Богословског факултета Универзитета у Београду.

Након што је прегледала докторску дисертацију, Комисија подноси Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду следећи

ИЗВЕШТАЈ

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидату

Душан Ракитић је дипломирао на Правном факултету Универзитета у Београду 2001. године, са просечном оценом 9,00. На Филозофском факултету истог Универзитета, смер за класичне науке, завршио је три године студија. У академској 2003/2004. години стекао је диплому *Master of Laws (LL.M)* на Правној школи Универзитета Харвард, са завршним радом под насловом *The Nature of Shareholders' Rights and the Concept of Ownership* [Природа права акционара и појам сцојине] под менторством професора Џона Коутса IV [*John Coates IV*], коју је Правни факултет Универзитета у Београду нострификовао у звању магистра правних наука.

Мастер студије на Правном факултету Универзитета у Београду, у оквиру правно-историјског модула и државно-историјског подмодула, Душан Ракитић је окончао с највишом оценом у септембру 2009. године, одбранивши рад са темом „Правно уређење и пословање Београдске берзе до Другог светског рата - са упоредно-правним освртом“, под менторством проф. др Зорана Мирковића.

На Правном факултету Универзитета у Београду уписао је докторске академске студије (Правноисторијска ужа научна област) у школској 2009/2010. години. Након испита из предмета Методи научноистраживачког рада и вештине, у марту 2012. године положио је испите из обавезних предмета у оквиру првог усменог докторског испита (Национална историја државе и права, Упоредна правна традиција, Римско право). У оквиру другог усменог докторског испита, у јуну 2014. године, положио је испите из изборних предмета (Оријентална правна традиција и Историја државно-црквеног права). Семинарски рад на тему „Конкордати у светлу тенденција развоја међународног и права Европске уније“ одбранио је у новембру 2015. године, чиме је испунио услове да пријави пројекат докторске дисертације.

Од маја 2010. до јуна 2016. године је био асистент за предмет Српска правна историја (ранији назив Национална историја државе и права), на Катедри за правну историју. Претходно је од децембра 2002. год. био асистент-приправник за исти предмет, с тим што је из наставе одсуствао у току школске 2003/2004. године због студија на Универзитету Харвард. До сада је држао вежбе из предмета Српска правна историја, Упоредна правна традиција и Римско право.

У периоду 2001. до 2003. године био је ангажован као шеф кабинета министра вера, као и правни саветник за законске реформе у областима верске слободе и имовинско-правних односа поводом непокретности у Влади Србије. Учествовао је у изради двоколосечног модела регистрације верских заједница, који је, након што је представљен 2001-2002. године, усвојен од стране неколико држава Централне Европе. Један је од аутора нормативног оквира за враћање верске наставе у државне школе 2001. и 2002. године. Учествовао је у изради Закона о планирању и изградњи из 2003. године, у делу који се односио на реституцију грађевинског земљишта.

Учествовао је на пројекту „Правни капацитет Србије за европске интеграције“, финансираном од стране Министарства науке Владе Р. Србије, од 2006. до 2010. године.

У фебруару 2006. године положио је правосудни испит за државу Њујорк (САД), а у октобру 2007. године положио је правосудни испит у Р. Србији.

Учествовао је с рефератом на више научних скупова, као што су:

- Десети међународни годишњи конгрес о праву и религији под насловом "Верски плурализам, разлике и друштвена стабилност" на Универзитету Бригам Јанг, Прово, Јута, Џорџ Вашингтон Универзитету и Католичком универзитету у Вашингтону, Дистрикт Колумбија, САД, у октобру 2002. године;

- Конференција о односу државе и цркава и верских заједница и улози вере у друштву организован од стране Фондације Конрад Аденауер у Каденабији (Комо), Италија, 2002. године

- Осма конференција Српске православне епархије средњоевропске, Немачке бискупске конференције Католичке цркве (ДБК) и Евангеличке цркве Немачке (ЕКД), "Однос Цркве и државе", одржана у Берлину у априлу 2007. године;

- Међународни научни скуп „Правни положај цркава и вјерских заједница у Црној Гори Данас“ у Бару, у мају 2008. године, у организацији Митрополије црногорско-приморске, Католичке цркве, Исламске заједнице у Црној Гори, Православне епархије будимљанско-никшићке, Фондације Конрад Аденауер и Међународног фонда јединства православних народа;

- Међународни научни скуп „Истраживања правне историје у југоисточној Европи“, одржан у Бечу у октобру 2008. године, у организацији Бечког универзитета и Правног факултета Универзитета у Сплиту;

- Прва – оснивачка радионица Института за глобално право и политику [IGLP / *Institute for Global Law and Policy*] Правне школе Универзитета Харвард, одржана на тој школи у јуну 2010. године, где је представио пројекат докторске тезе у оквиру докторских студија на Правном факултету Универзитета у Београду;

- Регионални научни скуп „Верска права и слобода у Европи“, одржан у Београду у априлу 2012. године у организацији Фондације Конрад Аденауер и Хришћанског културног центра;

- колоквијум „Појединци, одговорност и слобода: Вилхелм фон Хумболт и Алексис де Токвил“, одржан у фебруару 2012. године под покривитељством Фонда слободе (*Liberty Fund*) из САД, у месту Алзенау код Франкфурта, у Немачкој.

Поред српског језика као матерњег, говори, чита и пише енглески и француски језик.

Написао је и објавио следеће радове, од којих наводимо само важније и оне који су од значаја за тему дисертације:

„Сусрет конкордата и људских права у историји демократског уређења,“ *Правни живот* 2016 (прихваћено за објављивање);

“Judicial Application of International Law in Montenegro“, поглавље о Црној Гори у зборнику *Judicial Application of International Law in Southeast Europe* [Примена међународног права од стране судова у Југоисточној Европи] (eds. S. Rodin, T. Perišin), Springer Book, Berlin – Heidelberg 2015, 221-241;

„Secularity and Religious Neutrality in the Context of Democracy – Origins and Concepts”, *Annals of the Faculty of Law in Belgrade* Vol. 63, No. 3, 2015, 212-233;

„Будућност конкордата у светлу тенденција развоја међународног и права Европске уније“, *Српска политичка мисао* 71-90; Vol. 49, бр. 3/2015;

„Савремена питања метода историјске науке: између упоредне и транснационалне (правне) историје“, *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ, прилози пројекту 2014 – колективна монографија* (ур. Радмила Васић, Ивана Крстић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2015, 161-172;

“Envisaging a Legal Framework for Ensuring Sustainable Preservation of Holy Places With Regard to the Case of Kosovo and Metohia” [Конципирање правног оквира за обезбеђење одрживог очувања Светих места на примеру Косова и Метохије], *Between Cultural Diversity and Common Heritage: Legal and religious perspectives on the sacred places of the Mediterranean* [Између културне различитости и заједничког наслеђа: правне и верске перспективе на Света места у Медитерану] (eds. S. Ferrari, A. Benzo), Ashgate Publishing Ltd. 2014;

„Студија једног теолошког дијалога у контексту наслеђа политичке историје, постојања трећег саговорника и агресивне државне власти“, приказ монографије: Марко Николић, *Екуменски односи Српске православне цркве и Римокатоличке цркве 1962-2000. године*, ЈП Службени гласник, Београд 2012, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 143, 2/2013;

„Верска права и слободе у Европи“, *Религија у јавном, политичком и друштвеном контексту* [зборник радова са три конференције одржане током 2012. године], Фондација Конрад Аденауер, 2013, Београд, Србија; “Understanding Secularity in a Post-Communist State: Case of Serbia” [Разумевање секуларитета у пост-комунистичкој држави: случај Србије], *Österreichisches Archiv für Recht und Religion*, 2/2012, 284-314 (коауторски са проф. др Симом Аврамовићем);

„Оквир за процену места конкордата закључених између Свете столице и Књажевине Црне Горе, односно Краљевине Србије, у укупном развоју конкордата“, *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, пројекат Правног факултета Универзитета у Београду (електронско издање), Београд 2012;

„Анализа основних елемената општег законског решења реституције у Србији из перспективе праксе Европског суда за људска права“, *Анали Правног факултета Универзитета у Београду* 2/2011, 212-234;

„Елементи за процену примене европских стандарда заштите људских права на избор између враћања или накнаде имовине одузете од стране комунистичког режима у Србији“, *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, пројекат Правног факултета Универзитета у Београду (електронско издање), Београд 2010;

The Predicament of Serbian Orthodox Holy Places in Kosovo and Metohia – Elements for a Historical, Legal and Conservational Understanding [Страдање српских православних светих места на Косову и Метохији – елементи за историјску, правну и конзерваторску анализу], коаутор заједно са проф. др Симом Аврамовићем, мр Мирјаном Менковић, др В. Васићем, Александром Фулгоши и Бранком Јокићем, Правни факултет Универзитета у Београду и *Mnemosyne*, Београд, 2010;

„Сусрет слободе вере, мишљења и изражавања са забраном дискриминације – пример Србије 2009. године“, *Правни капацитет Србије за европске интеграције, 4. књига*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009, 181-195;

„Колективна права и верска слобода у Србији“, рад у оквиру зборника *Колективна права и позитивна дискриминација у уставноправном систему Републике Србије*, Београд 2009, 95-119 (коауторски са проф. др Симом Аврамовићем);

„О правном статусу црквене имовине“, *Зборник радова са међународног научног скупа „Правни положај цркава и вјерских заједница у Црној Гори данас“*, Бона Фидес, Никшић 2009, 197-200;

“Historische und gegenwärtige Aspekte des neuen Gesetzes über die Kirchen und Religionsgemeinschaften in Serbien” [Историјски и савремени аспекти новог закона српског закона о црквама и верским заједницама], *Österreichisches Archiv für Recht und Religion*, 2006 Heft 3, 461-484;

„Нови закон Р. Србије о црквама и верским заједницама“, *Правни капацитет Србије за европске интеграције, 1. књига*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2006, 203 – 219;

„Враћање и накнада имовине одузете после Другог светског рата (денационализација) у Србији - стање и могућности“, *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, пројекат Правног факултета Универзитета у Београду (електронско издање), Београд 2005, 427 – 442;

“Achievements and Future Goals of the Government of Serbia in the Field of Religious Freedom” [Резултати и циљеви Владе Србије на пољу верске слободе], 2003 *Brigham Young University Law Review* (BYULR) 625-636;

Апел светској савести поводом употребе оружја са осиромашеним уранијумом од стране снага НАТО на територији СРЈ / Appeal to the Conscience of the World Regarding the Use of Depleted Uranium Weapons by NATO Forces on the Territory of FR of Yugoslavia, двојезично издање, Београд 2000 [аутор текста апела, потписаног од стране преко 100 професора и сарадника Правног факултета, познатих уметника и јавних личности];

„Богопознање у спису 'О мистичком богословљу' Ареопагитскога корпуса“, *Источник* бр. 14-16, 1995.

2. Основни подаци о дисертацији

Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду је на седници одржаној 25. јануара 2016. године одобрило кандидату Душану Ракитићу израду докторске дисертације под насловом **„Конкордат Краљевине Србије и пројекти конкордата Краљевине СХС и Краљевине Југославије – правноисторијски аспекти односа цркве и државе“**, а за ментора је одређен проф. др Зоран Мирковић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

Дисертација садржи 519 страница текста (фонт 12 *Times New Roman*, проред 1,5) и 1.621 фусноту. Списак коришћених архивских фондова, прописа и библиографских јединица дат је на 40 додатних страница. Структуру дисертације чине увод, седам делова и закључни део.

II Предмет и циљ дисертације

Кандидат се определио да у фокусу предмета истраживања буду конкретна решења садржана у конкордату Краљевине Србије са Светом Столицом из 1914. године, као и у пројектима конкордата Краљевине СХС и Краљевине Југославије из 1925, односно из 1935. године.

Наведени општи предмет истраживања обухвата жаришну компоненту, као и неколико компоненти, од којих неке истовремено имају карактер припремних у односу на кључни предмет истраживања, али такође служе и процени места и утицаја основног предмета истраживања у историјском развоју одговарајуће области правних односа.

Главна компонента предмета истраживања односи се на решења садржана у наведеном конкордату и пројектима конкордата, њихову усаглашеност са тадашњим правним системом Краљевине Србије, односно Краљевине СХС и Краљевине Југославије, као и однос тих решења са значајним упоредним примерима

Компоненте предмета истраживања контекстуалног карактера су:

- Развој односа државе и цркве, првенствено у Европи, и, у оквиру тог односа, применљивости конкордата, од настанка конкордата до савременог доба, са посебним обзиром на крупне тенденције у развоју тих појава – одговарајуће промене на плану међународног права, секуларитет, заштита основних слобода и људских права, и захтев за верском неутралношћу државе;
- Будући да су правно уређење вршења верска слободе и односа државе и цркве представљали област права која је кроз историју у великој мери била под најнепосреднијим утицајем теолошких, верских и идеолошких уверења, доктринарни контекст, у који улазе теолошке, философске и идеолошке перспективе на артикулацију конкретних решења, такође представља посебан предмет истраживања;
- Развој конкордата као специфичног инструмента уређења односа државе и цркве кроз историју од настанка до савременог доба, са посебним акцентом на усклађивању суверенитета државе са делатношћу Римокатоличке цркве и верском слободом њених верника;
- Упоредна пракса закључивања конкордата у Европи улази у оквир предмета истраживања не само због самосвојне вредности упоредног метода, већ и због околности да је друга страна-уговорница у тим актима била Света Столица, транснационални субјект са глобалним присуством и учењем о односима са световним властима, као и одговарајућим искуством, стицаним у непрекинутом току дуже од хиљаду година;
- Национална правна традиција Краљевине Србије, односно заједничке државе Срба, Словенаца и Хрвата, на плану односа државе и цркве посебан је предмет истраживања, у оквиру кога посебно место заузима традиција правног положаја Српске православне цркве, неопходан да се разуме основна референтна тачка за формулисање конкордатских норми. Референтни карактер поменутог положаја произилази из околности да су становници Краљевине Србије били скоро искључиво православне вероисповести, док су припадници те вероисповести били најбројнији у Краљевини СХС / Југославији, у којој су чинили око

половине свог становништа, при чему се међународно-правни субјективитет те државе заснивао на континуитету са међународно-правним субјективитетом исте Краљевине Србије.

Циљеви дисертације обухватају:

- Доношење правноисторијске оцене решења садржаних у конкордату из 1914. год. и пројектима конкордата из 1925. год. и 1935. год, у облику одговора на низ питања: да ли су предметна решења одударала од уобичајених и очекиваних с обзиром на упоредни план тог времена и дотадашњи развој института конкордата; у којој мери су иста решења била сагласна са тадашњим системом односа државе и цркве, као и правним системом Краљевине Србије у целини, односно Краљевине СХС и Краљевине Југославије; и да ли су спорови поводом пројекта конкордата из 1935. год. имали оправдано упориште у садржини тог документа, или су стварни ослонац имали само у ванправним околностима;
- Утврђивање места конкордата из 1914. год. и пројекта конкордата из 1925. год. и 1935. год. у општем историјском развоју конкордата, с обзиром на његов укупни дотадашњи развој и тенденције тог развоја, као и у контексту општих тенденција развоја односа државе и цркве, као и међународног права; посебан хронолошки и садржински план референтног контекста представља развој грађанске државе и демократског политичког уређења, који по одређеним битним одредницама тих појмова траје у континуитету од 19. века до данас; на плану односа државе и цркве, пак, начело сарадње верски неутралне државе са црквама и верским заједницама у широј примени је управо од почетка 20. века до данас, тако да су наведени документи настали управо у формативном периоду тог контекстуалног плана;
- На основу анализе настанка и садржине Конкордата са Краљевином Србијом из 1914. године и пројекта конкордата Краљевине СХС / Југославије кандидат је настојао да формулише одређене општије закључке о утицају уређења односа државе и цркве у демократској политичкој заједници;
- Истраживањем према описаном предмету кандидат је настојао да пружи допринос расположивој научној литератури, за коју сматра да је карактерисана неравнотежом у броју и обиму истраживања у корист радова који имају за предмет политичке аспекте односа, прво цркве и државе уопште, и, друго,

Православне и Римокатоличке цркве, у заједничкој држави Срба, Хрвата и Словенаца, а на штету радова који за предмет имају правну и упоредноправну анализу тих инструмената.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидат је засновао докторску дисертацију на пет основних хипотеза:

1. историјски развој института конкордата условљен је низом разнородних фактора, посебно на плану развоја суверенитета државе, доктрине Римокатоличке цркве, политичке и друштвене улоге Римокатоличке цркве, развоја демократског облика владавине и основних слобода и права;
2. конкордати имају велики значај за одређење модела односа државе и цркве у правном систему чији су део;
3. конкордат Краљевине Србије и пројекти конкордата Краљевине СХС и Краљевине Југославије имали су различиту правну и политичку судбину, при чему разлози за поменуту разлику могу лежати у њиховој садржини, тј. могу бити правне природе, али и у ванправним, спољашњим чиниоцима;
4. конкордат Краљевине Србије и пројекти конкордата Краљевине СХС и Краљевине Југославије имају одређено место у глобалном развоју конкордата као специфичног правног инструмента због низа специфичних околности у вези са државама-уговорницама, првенствено због чињенице да у њима већину становништва нису чинили верници Римокатоличке цркве;
5. историјски значај конкордата Краљевине Србије и пројеката конкордата Краљевине СХС и Краљевине Југославије може бити правилно схваћен само уколико се ти инструменти ставе у контекст развоја односа грађанске државе и цркве, које карактеришу првенствено појаве секуларизације, ширења домена људских права, и захтева демократске владавине, као и у контекст развоја међународног права.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Докторску дисертацију чине увод, седам делова и закључни део.

У **уводу** су одређени предмет и циљ дисертације, основни појмови у вези са предметом дисертације, преглед расположиве литературе. Посебно поглавље у оквиру

увода представља разматрање значаја метода у правној историји и изазова који се постављају пред његовом применом.

Други део садржи испитивање формалног контекста историјског развоја конкордата, који подразумева међународно-правни субјективитет Свете Столице и релевантне савремене аспекте развоја међународног права – супротстављене перцепције фрагментације и конституционализације међународног права после Другог светског рата, као и у утицај конституционализације Европске уније на институт конкордата.

У **трећем делу** испитане су промене у доктринарном контексту историјског развоја конкордата, који се у највећој мери преклапа са доктринарним контекстом односа државе и цркве у Европи од Средњег века до данас. Низ поглавља у том делу из различитих углова осветљава бурни развој философских и политичких погледа на однос државе и цркве у континенталној Европи који траје од Француске револуције до данас, у коме централно место заузимају учења о секуларизму, сарадњи државе и цркве и поштовању људских права.

Садржину **четвртог дела** чини одређење битних тачака развоја, на плану схватања правне природе, форме и садржине, института конкордата кроз историју, које је обухватило и анализу историјских примера тих инструмената од општег значаја за поменути развој.

У **петом делу** правноисторијска анализа је усресређена на упоредне примере конкордата од посебног значаја за документе који представљају основни предмет истраживања, тј. на конкордате закључене са државама са претежно православним становништвом – са Руском Царевином из 1847. године, са Књажевином Црном Гором из 1886. године и са Краљевином Румунијом из 1927. године. Посебна глава посвећена је променама на плану односа државе и цркве до којих је дошло у Европи у првој половини 20. века, у непосредном хронолошком оквиру настанка предметних инструмената. Кандидат напомиње да је имао и добре разлоге да Конкордат са Књажевином Црном Гором уврсти у круг инструмената који чине непосредни предмет рада, будући да тај акт у погледу садржине стоји у континуитету са конкордатом Краљевине Србије из 1914. године, а потом и са пројектима конкордата из 1925. и 1935. године.

У **шестом делу** је предузето истраживање битних особина националног правног контекста у коме су настали конкордат са Краљевином Србијом из 1914. године и пројекти конкордата са Краљевином СХС / Југославијом. Хронолошки обухват

националног контекста почиње од средине 19. века, будући да је Кнежевина Србија као млада држава, далеко млађа од Српске православне цркве којој је припадао највећи део њеног становништва, постепено уређивала однос државе и цркве. Кандидат истиче да се структурна поставка дисертације заснива на претпоставци да до суштинске промене националног контекста настанком заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца није дошло, у прилог које истиче следеће разлоге: прво, на плану међународног права, међународно-правни субјективитет нове државе био је, по мишљењу кандидата, заснован искључиво на субјективитету Краљевине Србије; друго, на плану међународних односа, настанак нове државе био је условљен положајем Краљевине Србије као силе победнице у Првом светском рату; треће, на плану унутрашње политике, политички чиниоци у заједничкој држави на територијама које су ступиле у заједничку државу са Краљевином Србијом нису били носиоци државне традиције Аустро-Угарске, ни формално, ни у персоналном смислу, тако да нису били под пресудним утицајем традиције регулисања односа државе и цркве у тој држави; коначно, такође на плану унутрашње политике, они међу политичким чиниоцима у заједничкој држави који су били привржени интересима Римокатоличке цркве нису били вођени наслеђем решавања конкордатске материје у Аустро-Угарској, већ општом конкордатском традицијом на ширем, европском плану, као и проценама Свете Столице. Без обзира на то што не сматра да је национални контекст држава претходница Краљевине СХС, осим Краљевине Србије, био од пресудног утицаја на концептуализацију односа државе и цркве у Краљевини СХС, кандидат испитује једну другу правну појаву која је превазилазила границе Краљевине Србије пре уједињења 1918. године: то је положај делова Српске православне цркве под влашћу Аустро-Угарске, Млетачке Републике и Отоманске Царевине, кроз призму оног аспекта правног положаја цркве у погледу кога најпре долази до изражаја однос црквене хијерархије и политичке заједнице – квалитета аутокефалности, односно аутономности, одређене цркве.

Седми део садржи анализу формалних аспеката предметних инструмената, која је у односу на пројекат конкордата из 1935. године у значајној мери спроведена на основу увида у посебни фонд Светог Архијерејског Синода Српске православне цркве о том инструменту. Аутор је први аутор ван СПЦ коме је овај архив учињен доступним ради истраживања за потребе ове докторске дисертације, уз благослов Његове Светости Патријарха српског г. Иринеја. Због тога овај део рада привлачи посебну пажњу и има изузетан истраживачки значај.

У осмом делу је спроведена правна анализа појединачних решења садржаних у предметним инструментима, са аналитичким освртима како на поједине карактеристичне ставове изречене у стручној литератури, тако и на релевантне упоредне примере и национални правни контекст. Примена упоредног метода није ограничена на три конкордата закључена са државама са већинским православним становништвом, чији формални аспекти и правнополитички контекст су претходно изложени у одговарајућем делу, већ су узета у обзир и решења садржана у конкордатима који се по једном или више мерила могу сматрати одговарајућим за упоређење – зато што су временски непосредно претходили или били савремени са предметним актима, или/и зато што су били закључени са неком од држава која је по културним, економским и дипломатским везама била блиска са Краљевином Србијом, односно Краљевином СХС и Краљевином Југославијом.

Девети део је закључни, у коме се налазе закључци како посебних делова, тако и синтетички налази рада у целини.

V Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација кандидата Душана Ракитића под насловом „Конкордат Краљевине Србије и пројекти конкордата Краљевине СХС и Краљевине Југославије – правноисторијски аспекти односа цркве и државе,” представља самосталан и оригиналан научни рад.

Дисертација се заснива на чврстој вези између усвојеног метода, хипотеза и циљева, предметног обухвата истраживања и предложених закључака.

У литератури је јединствен кандидатов приступ истраживању правних докумената који су предмет овог рада. Он се састоји у сложеном истраживању контекста у коме су ти инструменти настали. Контекст је диференциран на основу више међусобно укрштених планова – општем и посебном, националним и упоредном, доктринарном и практичном, формалном и садржинском, синхроним и дијахроним. Без обзира на описану сложеност контекстуалне димензије, анализа предузета у дисертацији не садржи сувишне елементе, мада се у појединим случајевима на први поглед може стећи такав утисак, већ је чврсто логички вођена циљем истраживања, без напуштања предметног оквира.

Такође, у домаћој стручној литератури је јединствена перспектива из које се сагледавају поменути документи. Она подразумева улогу тих инструмената у оквиру

временског и појавног континуума односа државе и цркве у демократском друштву у Европи, који на неким плановима – пре свега на плану сарадње државе и цркве – траје до данас.

Кандидат је бацио сасвим ново светло на Конкордат закључен са Краљевином Србијом 1914. године. У домаћој литератури често занемариван као инструмент искључиво политичке природе, поменути конкордат се у овој дисертацији појављује као претеча и узор читавог таласа конкордата закључиваних између два светска рата, који су, пак, донели промену разумевања и праксе односа државе и цркве у Европи старих неколико векова.

Кандидат је први у домаћој литератури предузео покушај да детаљније формулише и концептуализује модел односа државе и цркве садржан у тзв. верском законодавству краља Александра Ујединитеља, из периода 1929-1932. године.

Оцене кандидата о усклађености решења садржаних у пројекту конкордата из 1935. године са упоредном праксом, као и са правним системом Краљевине Југославије, стоје често у опреци са до сада изнетим оценама и ставовима у литератури. Кандидат је своје оцене и ставове подржао чврстим аргументима и успешно комбатирао са другачијим ставовима. У научној литератури је чисто правна анализа решења садржаних у Конкордату из 1914. године, као и оних садржаних у пројекту из 1935. године, ретко предузимана после радова сачињених у време настанка тог документа.

Кандидат је понудио јединствени поглед на спорно питање ратификације пројекта конкордата из 1935. године, у којој је прво диференцирао мотиве и интересе хијерархије Српске православне цркве, Свете Столице, римокатоличке (превасходно хрватске) црквене хијерархије у држави, и владе Милана Стојадиновића, а потом понудио своје виђење међузависности тих мотива и интереса, подржану одговарајућим разлозима.

Не само што представља вредан допринос расположивој научној литератури о предмету истраживања, и посебно о мотивима који стоје иза конкордатске кризе 1937. године, ослањајући се на аспекте од општег значаја, ова дисертација обогаћује научно промишљање односа државе и цркве у историји демократског друштва. Нарочито важан квалитет овом раду је дало истраживање спроведено у Архиву Светог Архиепископског Синода Српске Православне Цркве, с обзиром да је оно омогућило аутору сагледавање изворне грађе која до сада није била позната широј научној јавности, а коју је великим делом поделио са читаоцима.

На основу изложених резултата може се закључити да ова докторска дисертација представља несумњив научни допринос и уноси озбиљне новине у нашу правноисторијску науку.

VI Закључак

Комисија је мишљења да је докторска дисертација кандидата **Душана Ракитића** под насловом **„Конкордат Краљевине Србије и пројекти конкордата Краљевине СХС и Краљевине Југославије – правноисторијски аспекти односа цркве и државе“** урађена у свему према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно дело и да испуњава услове за јавну одбрану, стога је слободна да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду упути

ПРЕДЛОГ

да прихвати позивитну оцену докторске дисертације Душана Ракитића под насловом „Конкордат Краљевине Србије и пројекти конкордата Краљевине СХС и Краљевине Југославије – правноисторијски аспекти односа цркве и државе“ и одреди Комисију за њену јавну одбрану.

У Београду, децембар 2016. године

проф. др Сима Аврамовић
редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду

проф. др Зоран Мирковић
редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду

проф. др Предраг Пузовић
редовни професор Богословског факултета Универзитета у Београд